

Вислови Конфуцій

Істини

Давньокитайський мислитель Конфуцій (бл. 551–478 рр. до н. е.) став засновником етико-політичного вчення, в основу якого було покладено моральне самовдосконалення особистості та дотримання давніх традицій і ритуалів. Саме конфуціанство, яке згодом стало державним вченням Давнього Китаю, багато в чому сприяло тому, що китайська держава зберігалася як така протягом кількох тисячоліть.

Основні принципи свого вчення Конфуцій виклав у вигляді бесід, які й становлять текст його знаменитих «Висловів».

Конфуцій

Конфуцій «Вислови». Серія «Істини». Літературно-художнє видання

Глава 1

Навчатися

1

Учитель казав:

– Хіба не радісно навчатися й усякий час добиватися досконалості? І хіба не приємно, коли друзі приходять іздалеку? Чи не той муж чеснотливий, хто не досадує, що невідомий людям?

2

Учитель Ю сказав:

– Нечасто буває, щоб чоловік, повний синівської шаноби й послуху старшим, любив би досаждати правителю. І не бувало зовсім, щоби той, хто не любить досаждати правителю, мав би схильність до заколоту. Чеснотливий муж турбується про корінь; коли закладено корінь, то народжується й шлях, синівська шаноба і послух старшим – хіба не в них коріниться людяність?

3

Учитель сказав:

– Людяність рідко поєднується з гарними речами й лестивим виразом обличчя.

4

Учитель Цзен сказав:

– Я на день тричі себе питаю: чи сумлінно я трудився для людей? Чи зберіг щирість у спілкуванні з друзями? Чи повторював те, чого мене навчали?

5

Учитель сказав:

– Правлячи уділом, здатним виставити тисячу бойових повозок, слід бути ретельним у справах, правдивим, любити людей, заощаджувати кошти й спонукати народ працювати у відповідності до пори року.

6

Учитель сказав:

– Удома молодші шанують батьків, а деінде слухняні зі старшими, обережні й правдиві, повні любові до всіх та близькі з тими, в кому є людяність. Якщо при цьому стає сил, то стримлять надбати ученість.

7

Цзися сказав:

– Якщо хто замість чуттєвості вибирає добро, здатен до знемоги служити батькові й матері, на службі державцеві може жертвувати собою й звертається до друзів із правдивим словом, то нехай би казали, що він неук, я неодмінно назву його ученим.

8

Учитель сказав:

– Якщо чеснотливий муж не має суворості, в ньому нема переконливості й він непевен у навчанні. Головне – будь чесний і правдивий, не води дружби з тими, хто тобі не рівня, і не бійся виправляти свої помилки.

9

Учитель Цзен сказав:

– Якщо шануватимуть мертвих, пам'ятатимуть предків, то в народі знов запанує чеснота.

10

Цзицинь спитав Цзигуна:

– Хоч би в якій країні був Учитель, він завжди знає про справи і правління. Він сам шукає ці відомості чи йому їх дають?

Цзигун відповів:

– Учитель дістає їх завдяки тому, що ласкавий, добрий, чемний, ощадливий і поступливий. Чи не вирізняється він у тому, як їх шукає, від інших людей?

11

Учитель сказав:

– Хто вдивляється в прагнення свого батька, коли він живий, а після його смерті – в те, як він чинив, і не міняє його шляху протягом трьох років, можна сказати, що шанує той батьків.

12

Учитель Ю сказав:

– З призначень ритуалу найцінніша гармонія. Вона робить прекрасною путь стародавніх царів, а їх наслідують у малому й великому. Та проте і гармонія буває до речі не завжди. Якщо знають саму гармонію, не беручи її в рамки ритуалу, вона не може перетворитися на життя.

13

Учитель Ю сказав:

– Якщо, будучи щирим, близький до справедливості, обіцяння зможе виконати. Якщо шанує відповідно до ритуалу, то уникне сорому й неслави. Якщо твоя підпора той, хто насправді тобі близький, то можеш йому підкоритись.

14

Учитель сказав:

- Якщо чеснотливий муж не думає під час трапези про насичення свого шлунка, не прагне, живучи вдома, затишку, проявляє запопадливість у ділі, обережно говорить і виправляється, зближаючись із тими, у кого є путь, то можна сказати, що він любить ученість.

15

Цзигун спитав:

- Як ви оцінюєте той випадок, коли людина у злиднях ні перед ким не плазує, а забагатівши - не зазнається?

Учитель відповів:

- Це непогано, та не так добре, як те, коли людина у злиднях відчуває радість, а забагатівши, схиляється до ритуалу.

Цзигун знову спитав:

- В Піснях є рядки:

Він мов гранована різьба,
Шліфована й гладенька.

Чи не про цього ви казали?

- Так, Ци, - відповів Учитель, - відсьогодні з тобою можна говорити про Пісні: тобі скажеш що-небудь, а ти вже знаєш, що за цим слідом.

16

Учитель сказав:

- Не журися, що люди не знають тебе, та журися, що ти не знаєш людей.

Глава 2

Правитель

1

Учитель сказав:

– Правитель, що покладається на чесноту, немовби північна Полярна зоря, що завмерла на своєму місці серед сонму сузір'їв, що обертаються навколо неї.

2

Учитель казав:

– Три сотні Пісень варті одного рядка, який каже: «Його думка не ухиляється».

3

Учитель сказав:

– Якщо правити за допомогою закону, гамувати караючи, то народ побережеться, але не знатиме сорому. Якщо правити, маючи на думці чесноту, порядкувати за ритуалом, народ не тільки засоромиться, але й виявить покору.

4

Учитель сказав:

– П'ятнадцяти років я відчув бажання навчатись; у тридцять років я ствердився; дійшовши сорока, звільнився від сумнівів; у п'ятдесят пізнав веління Неба; у шістдесят мій слух став проникливим; з сімдесяти років я йду за бажаннями серця, дотримуючись міри.

5

Милосердний зі Старших спитав про те, що таке синівська шаноба.

Учитель відповів:

– Це те, коли не порушують ритуалів. Пізніше Фань Чі віз Учителя, і той сказав:

– Старший Сунь спитав мене про те, що таке синівська шаноба, і я відповів: «Це те, коли не порушують ритуалів».

– Що це значить? – спитав Фань Чі.

Учитель відповів:

– Служи батькам за ритуалом, помруть – поховай за ритуалом і шануй їх жертвами за ритуалом.

6

Войовничий зі Старших спитав про те, що таке синівська шаноба.

Учитель відповів:

– Це те, коли батька й матір лише одне й тривожить – як би син не занедужав.

7

Цзю спитав про те, що таке синівська шаноба.

Учитель відповів:

– Нині синівська шаноба зводиться лише до утримання батьків. Але ж утримують і тварин. У чому буде тут відмінність, якщо не проявляти самої шаноби?

8

Цзися спитав про те, що таке синівська шаноба.

Учитель відповів:

– Вираз обличчя – ось у чім її складність. А коли з'являється якесь діло і молодші беруться до нього, а з'являється вино, їжа – і ними частують переродженого, то хіба в цьому полягає синівська шаноба?

9

Учитель сказав:

– Я весь день бесідував із Хуеєм; він виявляв таку повну згоду зі мною, що здавався дурним. Та, судячи з того, який він у себе вдома, у ньому є здатність розуміти.

Хуей – недурна людина.

10

Учитель сказав:

– Де ховатись людині?

Де ховатись людині,

Якщо бачити, як вона чинить,

Глядіти на те, що вона наслідує,

І знати, що її задовольняє?

11

Учитель казав:

- Хто осягає нове, плакаючи старе,

Той може бути учителем.

12

Учитель сказав:

- Чеснотливий муж не інструмент.

13

Цигун спитав про те, яким має бути чеснотливий муж.

Учитель відповів:

- Він спершу бачить у слові діло, а потім - чинить за сказаним.

14

Учитель сказав:

- Чеснотливий муж співчутливий, але без упередженості.

Мала людина упереджена, але без співчутливості.

15

Учитель казав:

- Марне навчання без думки, Небезпечні думки без навчання.

16

Учитель сказав:

- Захопленість чужими судженнями приносить тільки шкоду.

17

Учитель сказав:

– Ю! Чи навчити тебе, що таке знання? Вважай знанням те, що знаєш, і вважай незнанням незнання. Це і є знання.

18

Цзичжан учився, щоб добитись заплати, і Учитель йому сказав:

– Більше слухай, оминаючи все неясне, обережно говори про решту – рідше винуватимуть. Більше спостерігай і сторонись небезпеки, обережно дій в решті – рідше каятимешся. Якщо рідко винуватять за слова і рідко каєшся у своїх учинках, у цьому і знайдеш заплату.

19

Князь Скорботної Пам'яті спитав:

– Як упокорити народ?

Конфуцій відповів:

– Якщо піднести й поставити чесних над безчесними, то народ упокориться. Якщо підносити безчесних, ставлячи їх над чесними, то народ не скориться.

20

Доброчинний із Молодших спитав про те, як добитися, щоб народ був шанобливий, вірний і натхненний.

Учитель відповів:

– Будь із ним серйозним, і він почне шанувати; виконуй обов'язок сина і батька, – і він буде вірний, піднеси здібних, напучуй неумілих, – і він надихнеться.

21

Хтось запитав Конфуція:

– Чому ви не берете участі в керуванні державою?

Учитель відповів:

– У Книзі сказано: «Яка твоя пошана до батьків? Ти шануєш їх, ставишся з любов'ю до братів і проявляєш усе це у справах правління». Це і є управління державою. То навіщо для участі в ньому ставати на службу?

22

Учитель казав:

– Людині й не бути правдивою? Не відаю, чи можливе таке. Якщо в малої чи великої повозки не скріплені голоблі з поперечиною, хіба на них якась ізда можлива?

23

Цзичжан спитав, чи можна дізнатися, що буде через десять поколінь.

Учитель відповів:

– Дім Інъ стояв на підставах обрядів дому Ся, Що зберіг із них і додав, можна знати; Дім Чжоу спирався на обряди Інъ, Що зберіг із них і додав, можна знати; І про тих, хто, можливо, йтиме слідом за Чжоу, Нехай і за сотню поколінь, можна знати.

24

Учитель казав:

– Жертвопринесення чужому духові мають у собі лестоці.

Бездіяльність у мить, коли є можливість вчинити справедливо, означає боягузтво.

Глава 3

Вісьмома рядами

1

Конфуцій казав про Молодшого, в якого «вісьмома рядами танцюють при дворі»:

– Якщо це можна витерпіти, то що ж витерпіти не можна?

2

Три родини прибирали жертвне приладдя під звуки гімну «Лад».

Учитель про це сказав:

Співдіють у храмі князі,
Син Неба прекрасно-суворий.

- Хіба ці слова до речі про діла трьох родин?

3

Учитель казав:

- Навіщо ритуали, якщо, будучи людиною, не проявляє людяності? Навіщо й музика, якщо, будучи людиною, не проявляє людяності?

4

Лінь Фан спитав про те, що головне в ритуалі.

Учитель відповів:

- Як багато важить твоє питання! Під час виконання ритуалу ощадливість краща за марнотратність; на похоронах почуття скорботи краще за ретельність.

5

Учитель сказав:

- У варварів при державцеві гірше, ніж у китайських землях без нього.

6

Молодший приносив жертви горі великій, і Вчитель спитав Жань Ю:

- Ти не міг його утримати?

- Не міг, - відповів Жань Ю.

Учитель сказав:

- Шкода! Невже скажеш, що гора Велика менш розбірлива, аніж Лінь Фан?

7

Учитель сказав:

- Чеснотливий муж ні в чім не змагається, але якщо змушений, то хіба що в стрільбі з лука; він заходить до залу, вітаючи й поступаючись; вийшовши звідти, п'є вино. Він не полишає чесноти, навіть змагаючись.

8

Цзися спитав:

- Що означають рядки:

Сміється і чарує ямкою на щічці,
Очей прекрасних ясний погляд,
Білість лица здається кольоровим візерунком.

- Вторинне те, коли розмальовують біле, - відповів Учитель.

- І ритуал вторинний? - зауважив Цзися.

Учитель сказав:

- Хто мене розуміє, то це ти!

Тепер із тобою можна говорити про Пісні.

9

Учитель казав:

- Я міг би розповісти про ритуал Ся, та у Ци бракує свідчень; я міг би розповісти про ритуал Ін, та в Сун бракує свідчень. Усе через те, що не вистачає записів і тямущих людей. А якби вистачало, я міг би підтвердити свої слова.

10

Учитель сказав:

- Під час царського жертвоприношення я не хочу дивитись на те, що там робиться, з моменту наливання вина.

11

Хтось запитав про сенс царського жертвоприношення.

Учитель відповів:

- Про нього не відаю, а хто відав би, той управляв би Піднебесною так, ніби вона була б тут.

І вказав при цьому на свою долоню.

12

Учитель ніби зрів тих, кому приносив жертви. І ніби зрів духів, приносячи їм жертви. Він казав:

– Якщо сам не беру участі в жертво-принесенні, то для мене його наче й не було.

13

Вансунь Цзя спитав:

– Що означають слова: «Догоджати корисніше перед вогнищем, ніж перед південно-західним кутом»?

– Неправильно сказано, – відповів Учитель. – Хто завинить перед Небом, тому не буде кому молитися.

14

Учитель сказав:

– Дім Чжоу мав приклад двох попередніх царювань, тому він видається освіченістю. Я сліду за Чжоу.

15

Увійшовши до Великого храму, Учитель питав про все, що там відбувалось.

Хтось зауважив:

– І хто це вважає, що син цзоусца знає ритуали? Увійшовши до Великого храму, він питав про все, що там відбувалось.

Учитель, почувши це, відповів:

– Саме в цьому й полягає ритуал.

16

Учитель сказав:

– Суть стрільби з лука полягає не в тому, щоби протнути мішень, адже люди різняться силою.

У цьому полягає путь прашурів.

17

Цзигун бажав, щоб під час оголошення першого числа припинили офірувати барана.

Учитель заперечив:

- Тобі, Ци, шкода цього барана, А мені шкода цього ритуалу.

18

Учитель сказав:

- Якщо служити державцю, чітко додержуючись ритуалу, люди бачать у цьому лестоці.

19

Князь Твердий спитав про те, як державець керує підданцями, а підданці служать державцеві. Конфуцій відповів:

- Державець керує підданцями, додержуючись ритуалу; підданці чесно служать йому.

20

Учитель сказав:

- «Крики чайок» у міру веселять і засмучують, не вражаючи душу.

21

Князь Скорботної Пам'яті спитав Цзай Во про Вівтар Землі. Цзай Во відповів:

- Володар Ся використовував сосну, в іньца уживали кипарис, а чжоусець вибрав каштан, щоб народ дрижав від страху.

Учитель, почувши це, сказав:

- Здійсненого не пояснюють,

За те, що зроблено, не докоряють

І в тому, що було, не винуватять.

22

Учитель сказав:

- Гуань Чжун був не дуже й здібний.

Хтось запитав:

- А чи не був він ощадливий?

Учитель заперечив:

– Як міг він бути ощадливим, маючи вежу «Три повернення» й не дозволяючи суміщати посади?

– Та чи не був тоді він знавцем ритуалу?

– У володаря перед входом були встановлені щити, Гуань поставив у себе такі самі; у володаря до зустрічей із іншими державцями був постамент для перекинутих чаш для вина, Гуань мав такий самий постамент. Якщо Гуань знає ритуали, то хто тоді їх не знає? – була відповідь.

23

Бесідуючи про музику зі старшим музикою з уділа Лу, Учитель сказав:

– А музику, її знати можна! Спершу виконують – нібито злита, грають далі, ніби без домішок, нібито світла і нібито не переривається наприкінці.

24

Хранитель рубежів із І, прохаючи про зустріч, казав:

– Мені вдавалось досі зустрічатися з кожним чеснотливим мужем, який приходив сюди.

Учні його представили.

А вийшовши, він сказав:

– Навіщо вам турбуватися про те, що все втрачено? Уже давно Путі нема в Піднебесній, і Небо скоро зробить Учителя дзвоном.

25

Учитель казав про музику «Весняну»: в ній усе прекрасно і все гарне; і казав про музику «Войовничу»: в ній усе прекрасно, але гарне не все.

26

Учитель запитав:

– Як мені дивитись на того, хто проявляє нетерплячість, будучи правителем, не почуває захвату, виконуючи ритуал, і не тужить під час трауру?

Там, де людяність

1

Учитель сказав:

– Прекрасно там, де людяність. Як може розумна людина, маючи вибір, у її краях не поселитися?

2

Учитель сказав:

– Позбавлений людяності не може довго залишатися в злиднях, не може всякчас мати добробут. Хто справді людина, для того людяність – насолода, а мудрому вона приносить користь.

3

Учитель казав:

– Лише той, хто насправді людяний, уміє і любити людей, і гидувати ними.

4

Учитель казав:

– Спрямованість до людяності звільняє від усього поганого.

5

Учитель сказав:

– Шляхетність і багатство – це те, чого люди прагнуть; якщо вони надбані нечесно, чеснотливий муж від них відмовляється. Бідність і приниженість – це те, що людям ненависне. Якщо вони незаслужені, чеснотливий муж ними не гидує. Як може чеснотливий муж придбати ім'я, якщо відкине людяність? Чеснотливий муж не розстається з людяністю навіть на час трапези. Він неодмінно з нею, коли поспішає, і неодмінно з нею, коли перебуває в небезпеці.

6

Учитель сказав:

– Мені не траплявся ще той, кому приємна людяність і огидна нелюдяність. Кому приємна людяність, того не перевершити.

А кому огидна нелюдність, той проявляє людяність і уникає зустрічі з усім нелюдним. Чи буде хто-небудь здатен протягом усього дня старатися бути людяним? Мені не траплялися люди, яким бракувало б для цього їхніх сил. Може, і є такі люди, але я їх не зустрічав.

7

Учитель сказав:

- Кожен помиляється залежно від своєї схильності. Вдивися в помилки людини
- і пізнаєш міру її людяності.

8

Учитель казав:

- Хто вранці чує про путь, той може ввечері й померти спокійно.

9

Учитель сказав:

- Хто ступає на путь, але соромиться, що погано їсть і вдягається, із тим і говорити не варто.

10

Учитель сказав:

- У справах під Небесами чеснотливий муж нічого не шкодує і не нехтує, але чинить так, як справедливо.

11

Учитель сказав:

- Чеснотливий муж прагне доброчесності,

Мала людина сумує за своєю землею;

Чеснотливий муж воліє бути покараним,

Мала людина сподівається на милість.

12

Учитель сказав:

– Коли зважають лише на зиск, то множать лють.

13

Учитель казав:

– Які можуть бути труднощі, коли здатні правити державою відповідно до ритуальних правил поступливості? Нащо потрібен ритуал, коли не здатні правити державою відповідно до ритуальних правил поступливості?

14

Учитель сказав:

– Не журися, що тобі нема місця,

А журися через свою недосконалість;

Не журися, що тебе ніхто не знає,

Та прагни того, щоб зажити слави.

15

Учитель сказав:

– Шень! Крізь мою путь іде одне.

Учитель Цзен із ним погодився.

Коли він вийшов, учні спитали:

– Що це значить?

Учитель Цзен відповів:

– У путі Вчителя саме лише глибоке співчуття.

16

Учитель сказав:

– Чеснотливий муж осягає справедливість.

Мала людина осягає вигоду.

17

Учитель сказав:

– Зустрівши гідну людину, намагайтеся зрівнятися з нею; зустрівши негідну, заглиблюйтесь у себе.

18

Учитель сказав:

– Служачи батькові й матері,

Їх направляй якнайм'якше;

А бачиш, що не слухають,

Їх шануй, їм не супереч;

А турбуватимуть, ти не ремствуй.

19

Учитель казав:

– За життя батька та матері

Далеко від них не виїжджай,

А поїдеш, будь на одному місці.

20

Учитель сказав:

– Хто не мінє бабтьків шлях три роки після його смерті, можна сказати, що шанує той батьк?в.

21

Учитель сказав:

– Не можна не пам'ятати про вік батька та матері; для сина в цьому одразу і радість, і тривога.

22

Учитель сказав:

– Предки воліли промовчати, Соромлячись, що можуть не вчинити за словом.

23

Учитель сказав:

– У стриманої людини менше промахів.

24

Учитель сказав:

– Чеснотливий муж намагається говорити невигадливо, але діяти вправно.

25

Учитель сказав:

– Добродішність не буває сама, у неї неодмінно є сусіди.

26

Цзю сказав:

– Наполегливий ти з правителем –

І ось уже тебе зганьбили;

Наполегливий ти з друзями –

І дружби твоєї уже нема.

Глава 5

Гуньє Чан

1

Учитель сказав про Гуньє Чана:

– Оце хороший наречений. Він, щоправда, був у в'язниці, але це не його вина.

І віддав йому за дружину свою дочку.

2

Учитель озвався про Нань Жуня:

– Їм не нехтують, коли у країни є путь; він уникає покарання, коли у неї немає путі.

І віддав йому за дружину дочку свого старшого брата.

3

Учитель озвався про Цзицзяна:

– О, це чесотливий муж! Та як би він зумів ним стати без благородних мужів із уділу Лу?

4

Цзигун спитав:

– Яка я людина?

Учитель відповів:

– Ти мов посудина.

– Яка посудина?

– Коштовна жертвна посудина.

5

Хтось сказав:

– Юн справжня людина, але не позбавлений красномовності.

Учитель відповів:

– Навіщо йому красномовність? Хто шукає в прудкому язиці свій захист, того часто ненавидітимуть. Не знаю, чи має він людяність, але навіщо йому красномовність?

6

Коли Учитель узявся схилити Цидяо Кая піти на службу, той відповів:

- Я в цьому не можу ще довіритися собі. Учитель був задоволений.

7

Учитель сказав:

- Путь не в ходінні... Зійду на пліт і попливу у моря.

Чи не Ю буде тим, хто попливе зі мною?

Цзилу, почувши це, зрадів.

А вчитель вів далі:

- От Ю... Він перевершує в хоробрості мене, але деревину для плоту ніде не знайде.

8

Войовничий із Старших спитав про те, чи людяний Цзилу.

Учитель відповів:

- Не знаю.

Але той став знову питати.

Учитель пояснив:

- Ю можна було б послати до країни, що виставляє тисячу бойових повозок, керувати набором війська. А чи має він людяність, я не знаю.

- А Цю має людяність?

- Цю можна було б призначити управителем селища з тисячею родин чи землі, що виставляє сотню бойових повозок. А чи має він людяність, я не знаю, - відповів Учитель.

- А Чі має людяність?

- Чі можна було б послати приймати гостей, щоб він, підперезавшись, став біля престолу. А чи має він людяність, я не знаю.

9

Учитель спитав Цзигуна:

- Хто з вас кращий, ти чи Хуей?

Цзигун відповів:

– Як смію я порівнювати себе з Хуеєм? Хуей, почавши що-небудь одне, вже знає решту десять; а я, почавши що-небудь одне, знаю ще лише про друге.

Учитель сказав:

– Не рівня, я згоден, ти йому не рівня.

10

Цзай Юй заснув серед білого дня.

Учитель сказав:

– Не вирізати візерунка на гнилому суку, стіну з гною не штукатурити. То за що дорікати мені Юю?

Учитель ще сказав:

– Спочатку я спілкувався з людьми так: слухаючи їхні речі, вірив, що виконають обіцяне; та тепер я поводжу себе інакше: слухаючи їхні речі, чекаю, коли виконають. Я так перемінився через Юя.

11

Учитель сказав:

– Мені ще не траплялися тверді, непохитні люди.

Хтось зауважив:

– От Шень Чен.

Учитель заперечив:

– Як може бути він непохитним,

Коли так багато жадає?

12

Цзигун сказав:

– Я не хочу робити іншим того, чого я не хочу, щоб інші робили мені.

– Ци, це для тебе недосяжно, – зауважив Учитель.

13

Цзигун сказав:

– Можна звідати освіченість нашого Вчителя, але слів про природу людей і Путь Небесну від нього не почувеш.

14

Цзилу боявся почути щось нове, поки не виконано те, що він почув раніше і повинен був здійснити.

15

Цзигун спитав:

– Чому Кун Освічений дістав посмертний титул «Освіченого»?

Учитель відповів:

– Він був кмітливий, полюбляв навчатись і не соромився звертатися за порадою до нижчих, тому його назвали Освіченим.

16

Учитель говорив про чотири чесноти Цзичаня, що їх має чеснотливий муж:

– Він поводився благоговійно,

З шанобою служив вищим,

Був прихильний до простих людей

І вівся з ними справедливо.

17

Учитель казав:

– От Янь Пінчжун умів із людьми спілкуватися: був ввічливим і зі старим другом.

18

Учитель сказав:

– Цзан Освічений помістив велику черепаху в дім, де капітелі були прикрашені різьбленням у вигляді гір, а стовпчики на поперечинах – малюнком водоростей. Який же в нього був розум?

19

Цзичжан спитав:

- Що був за один міністр Цзивень: він тричі обіймав посаду, не виявляючи радості, і тричі йшов із неї, не проявляючи жалю, і неодмінно повідомляв про виконане на службі новому міністру?

Учитель відповів:

- Це була чесна людина.

- А чи був він людяним?

- Не знаю; як він міг бути людяним?

- А що за людина Чень Освічений? Він був власником десяти четвірок коней, але кинув їх, утік, коли Цуй убив володаря Ци; прийшовши в інший уділ, сказав: «Схожі тут на нашого вельможу Цуя» – і втік звідти. Прийшовши ще в один уділ, знову сказав: «Схожі тут на нашого вельможу Цуя» – і втік звідти.

Учитель відповів:

- Це була чиста людина.

- А чи був він людяним?

- Не знаю; як він міг бути людяним?

20

Цзи Освічений тричі думав, перш ніж діяти.

Учитель, почувши про це, сказав:

- Досить подумати двічі.

21

Учитель казав:

- Нін Войовничий поводив себе розумно, коли в країні була путь, і нерозумно, коли в ній не було путі. З ним за розумом зрівнятися можна, за дурістю – ні.

22

Учитель, перебуваючи в уділі Чень, вигукнув:

- Я вертаюсь! Вертаюсь! Мої синки стали зухвалі й фамільярні. Вони досягли всіляких чеснот, але не вміють себе обмежувати.

23

Учитель сказав:

– Старший Рівний разом із Молодшим Рівним не пам'ятали поганого, тому на них майже ніхто не був злий.

24

Учитель запитав:

– Хто сказав, що Вейшен Гао нехитрий? Коли хтось попросив у нього оцту, то він дав його, випрохавши у свого сусіда.

25

Учитель сказав:

– Солодкі слова, ласкавий погляд, шаноба надміру – усе це викликало в Цзо Цюміні сором і викликає сором у мене. Дружити з тим, кого таємно ненавидиш, – таке викликало в Цзо Цюміні сором і викликає сором у мене.

26

Янь Юань і Цзилу стояли перед Учителем. Він їх спитав:

– Чому ви не висловлюєте своїх бажань?

Цзилу відповів:

– Я хотів би, маючи повозку, коней і вбрання, підбигте хустром, ділитися ними з другом і не досадувати, коли вони стануть непридатними.

А Янь Юань сказав:

– Я хотів би не хвалитися тим, що є в мені доброго, і приховати свої заслуги.

Потім Цзилу спитав:

– Хотілося б почути про бажання Учителя.

Учитель відповів:

– Дати спочити старим людям,

Бути щирим із друзями,

Піклуватися про молодших.

27

Учитель вигукнув:

– Усе скінчено! Я не зустрічав ще того, хто може засудити себе самого в душі, коли бачить, що помилився!

28

Учитель сказав:

– У будь-якому селищі на десять хатин завжди знайдуться люди, що не поступляться мені в чесності й ширості, але поступляться в схильності до науки.

Глава 6

Ось Юн...

1

Учитель сказав:

– Ось Юн, його можна поставити обличчям на південь.

Чжунгун спитав про вчителя Шовковицю Старшого.

Учитель відповів:

– Його можна: у ньому є невимушеність.

Чжунгун знову спитав:

– Хіба не можна, правлячи народом, діяти невимушено, але бути при цьому вкрай шанобливим? Чи не проявляє надмірну невимушеність той, хто тримається невимушено і невимушено діє?

– Юн правильно каже, – відповів Учитель.

2

Князь Скорботної Пам'яті спитав Учителя про те, хто з його учнів любить навчатись, і той відповів:

– Був Ян Хуей, він любив навчатись, не зганяв ні на кому свого гніву, не повторювавсь помилок. На жаль, його життя було коротким, він умер. Тепер таких уже нема. Не чути, щоб хто-небудь любив навчатись.

3

Цзихуа було послано до Ци. Учитель Жань прийшов прохати для його матері зерна.

Учитель відповів:

– Відсипай їй великою мірою.

Той знову попросив:

– Прошу додати.

– Відсип удвічі більше, – було за відповідь.

Учитель Жань відсипав більше в сотню з верхом разів.

Учитель сказав:

– Чи, від'їжджаючи до циської землі, їхав на ситих конях, одягнений у халат. Я чув, чеснотливий муж допомагає людям не тоді, коли вони багаті, а коли бідні.

4

Коли Юань Си став управителем дому Вчителя, Учитель дав йому дев'ять сотень мір зерна. Юань Си відмовився.

Учитель сказав:

– Не відмовляйся, краще допоможи сусідам, землякам.

5

Учитель висловився про Чжунгуна:

– Нехай би навіть люди не бажали, хіба відкинуть гори і потоки бичка з орної череди з рогами рівними й рудою шерстю?

6

Учитель сказав:

– Хуей міг по три місяці не розлучатися в своєму серці з людяністю, натомість в інших її стає лише на день чи місяць.

7

Доброчинний із Молодших спитав:

– Чи можна залучити Чжун Ю до правління?

Учитель відповів:

– Ю – людина рішуча. Із чим він не впорається на службі?

– А чи можна і Ци залучити до правління?

– Ци – людина з поняттям. І з чим він не впорається по службі?

– А чи можна і Цю залучити до правління?

– Цю багато чого вміє. Із чим він не впорається по службі?

8

Молодший посилав по Мін Цзицзяня, щоб поставити його управителем у своєму селищі Бі. Та Мін Цзицзянь сказав посланцю:

– Ти відмовся за мене ладненько. Якщо знову зватиме, переселюся за річку Вень.

9

Боню хворів. Учитель навідав його і, взявши через вікно за руку, сказав:

– Який жаль! Він умирає, така доля. Таку людину й уразила така недуга! Таку людину й уразила така недуга!

10

Учитель сказав:

– Яка гідна людина Хуей! Живе в убогому провулку, задовольняючись мискою рису і коряком води. Інші не витримують таких труднощів, Хуей не зраджує ці радості. Яка гідна людина Хуей!

11

Жань Цю сказав:

– Не те щоб мені не подобалася ваша путь, але сил моїх не стає.

Учитель відповів:

- У кому сил не стає, на півдороги кидають. А ти ще не починав іти!

12

Учитель прохав Цзися:

- Ти будь, як чеснотливий муж, ученим, Не будь учений, як мала людина.

13

Коли Цзю став управителем Учена, Учитель у нього спитав:

- То як, чи знайшов там кого-небудь собі?

Цзю відповів:

- Знайшов Таньтай Меміна. Він не йде манівцями і з'являється в моєму домі лише в справах служби.

14

Учитель сказав:

- Мен Чжифань був скромним. Під час утечі перебував в ар'єргарді, але перед в'їздом у місто хльоснув свого коня і мовив: «Я не посмів би їхати позаду, та кінь не йшов уперед».

15

Учитель сказав:

- У наш вік навряд чи уникнеш біди, якщо ти гарний, як сунський Чжао, а красномовства жерця Чжу То не маєш.

16

Учитель казав:

- Хто може виходити, оминаючи двері? Але чому не йдуть цим шляхом?

17

Учитель сказав:

- Суть у простака затьмарила блиск,

У педанта блиск затьмарив усю суть,

Лише в чеснотливому мужі

Суть із блиском рівно змішані.

18

Учитель сказав:

– Люди живуть тим, що прямі. Коли брехун живий і здоровий, то лише випадково.

19

Учитель казав:

– Дізнатися – не то, що забажати, Бажати – не те, що насолоджуватись.

20

Учитель сказав:

– Хто височіє над середньою людиною, з тим можна говорити про високе; але з тим, хто нижчий за нього, про високе говорити не можна.

21

Фань Чі спитав про те, що таке знання. Учитель відповів:

– Виконувати обов'язок перед людьми, шанувати демонів і духів, але до них не наближатись – це і може називатися знанням.

Фань Чі спитав про те, що таке людяність.

– Якщо вибрали труднощі замість успіху, це може називатися людяністю, – було за відповідь.

22

Учитель сказав:

– Розумний радіє водам,

Людяний радіє горам;

Розумний діє,

Людяний занурений у спокій;

Розумний повен радості,

Людяний довговічний.

23

Учитель казав:

– Одна лише зміна в уділі Ци,

І він дорівнюватиметься уділу Лу;

Одна лише зміна в Лу,

І Лу дорівнюватиметься путі.

24

Учитель питав:

– Коли кубок уже не кубок, то який це кубок? Який це кубок?!

25

Цзай Во спитав:

– Якщо того, хто людяний, сповістили, що хтось із людей, відомих своєю людяністю, впав у колодязь, то він би кинувся за ним?

Учитель відповів:

– Навіщо йому так робити? Адже чеснотливий муж готовий іти на смерть, але він не може гинути нерозсудливо; його здатні обдурити, але зробити з нього дурня не можна.

26

Учитель сказав:

– Чеснотливий муж, опановуючи всю ученість, теж може межу не перейти, якщо стримуватиме себе правилами ритуалу.

27

Учитель зустрівся з княгинею Наньцзи, і Цзилу був невдоволений. Учитель його клятвено запевнив:

– Коли я неправильно вчинив, хай Небеса мене відкинуть! Хай Небеса мене відкинуть!

28

Учитель сказав:

– Непорушна середина – ця чеснота найвища з усіх, але давно вже рідко трапляється серед людей.

29

Цзигун спитав:

– Що скажете про те, хто широко чинить добро народів і здатен усім допомогти. Чи може він бути названий людяним?

Учитель відповів:

– Чому ж тільки людяним? Чи не так-таки чинять люди найвищої мудрості? Адже про це вболівали всім серцем Яо з Шунем! Хто людяний, той дає іншим опору, бажаючи сам її мати, і допомагає їм досягнути успіху, бажаючи сам його досягнути. Вміння знайти приклад поблизу – ось у чім бачу я майстерність людяності.

Глава 7

Я продовжую

1

Учитель сказав:

– Я продовжую – не творю; я вірю в давнину і люблю її щиросердо. Насмілюсь у цьому зрівнятися з Лаопіном.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (<https://www.litres.ru/konfucii/vislovi/?lfrom=362673004>) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.